

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

24^e JAARGANG

WOENSDAG 6 SEPTEMBER 1939

No. 1236

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Liefstinck; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Blz.
De betekenis van de coöperatie in Nederland door Dr. H. J. Frietema	656
De financiering van de werkloozenzorg door Mr. G. F. W. Hartung	658
De N.V. Maatschappij voor Industriefinanciering door Dr. Ir. B. Bölger	660
De betekenis der welvaartsbeleid in Nederlandsch- Indië door Mr. D. J. Hulshoff Pol	663
AANTEKENINGEN:	
De economische weerbaarheid van Frankrijk.....	664
MAANDOLJFERS:	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	665
Hypotheekrente in Nederland	667
ONTVANGEN BOEKEN EN STATISTIEKEN	667
Statistieken:	
Groothandelsartikelen	668—669
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	667, 670

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Zoowel voor als na het uitbreken van den oorlog zijn de koersbewegingen van het Pond en de daaraan gekoppelde valuta's op de internationale wisselmarkten het voornaamste verschijnsel geweest. Nadat in het begin van de week een koers van 7.80 was bereikt, herstelde zich geleidelijk de koers tot 8.25 om na het uitbreken van den oorlog snel omlaag te gaan tot 7.50. Sedert het Exchange Equalisation Fund de valuta losliet is derhalve een daling ingetreden met rond 15 pCt.

Op onze markt waren de omzetten in Ponden zeer gering, zooals er trouwens in het algemeen zeer weinig omging. De Engelsche autoriteiten onthouden zich nog van elke interventie. Het is de vraag, hoelang dit zal aanhouden. Het is niet aan te nemen, dat men de valuta volkomen ongecontroleerd zal laten, maar men zoekt blijkbaar naar een niveau, waarop geen kapitaalruggtrekking door buitenlanders plaats vindt. Het voornaamste oogmerk van de monetaire politiek blijft het vermijden van afvloeiing van goud, dat men in den komenden tijd zoo noodig zal hebben. Het spreekt echter vanzelf, dat ook voor Engeland zelf een lage Pondenkoers groote bezwaren heeft: de invoeren worden evenredig duurder, en dat bij toch reeds stijgende wereldprijzen. Terwijl men de normale economische voordeelen van koersdaling onder de huidige omstandigheden nauwelijks zal kunnen plukken! Het verdere verloop kan dan ook met belangstelling worden tegemoet gezien.

De Deensche Kroon blijft aan het Pond gekoppeld. Onder de heerschende verhoudingen is dit een merkwaardige beslissing, vooral nu er alle kans is, dat de waarde, in goud uitgedrukt, van Denemarkens voornaamste uitvoerproducten zal stijgen. Zoowel voor de Zweedsche als de Noorsche Kroon gelden nog steeds weinig overzichtelijke toestanden. Wel staat vast, dat de monetaire autoriteiten van beide landen hun valuta van het Pond hebben losgemaakt. De omzetten blijven echter tot het minimum beperkt en van een vrijen valutahandel kan in de betrokken landen dan ook geenszins worden gesproken.

De Gulden heeft zich voor en na het uitbreken van den oorlog uitermate rustig gehouden. Het Egalisatiefonds heeft slechts af en toe en dan nog voor betrekkelijk geringe bedragen behoeven te intervenieren. De koers bleef om en nabij de 1.88, en steeg nimmer boven de 1.88½, welke notering als maximum door het Egalisatiefonds werd aangehouden. De omzetten bleven gering.

Op de goudmarkt ontwikkelde zich nogal wat vraag voor gouden tientjes, waarvan de notering aan het begin van de nieuwe week niet minder dan 10 pCt. hooger lag dan de prijs van goud in baren.

Op de geldmarkt hield de vaste stemming aan. Prolongatie stelde zich aan het begin van de nieuwe week op 4¼ pCt. Ook de discontomarkt bleef vast gestemd, hetgeen een logisch verschijnsel is, aangezien volgens den laatsten weekstaat, en ook sedertdien op De Nederlandsche Bank een beroep werd gedaan. De schatkist heeft nog geen nieuwe uitgifte aangekondigd, maar binnen afzienbaren tijd moet deze in verband met de groote geldbehoefte als gevolg van de mobilisatie toch verwacht worden.

De beleggingsmarkt stond voortdurend onder vrij zwaren druk. De omzetten bleven beperkt, maar de kooplust was uitermate gering, hetgeen met het oog op de ontwikkeling van den rentevoet in den vorigen oorlog begrijpelijk is. De 3—3½ pCt. leening kwam in het begin van de nieuwe week op 88 laten, de 3 pCt. leening 1937 (spoorwegleening) op 82 laten. Daarmede is reeds een belangrijke rentestijging verdisconteerd. Er zij in dit verband aan herinnerd, dat bij het begin van den oorlog 1914 de rentestand rond 4½ pCt. was!

DE BETEKENIS VAN DE COÖPERATIE IN NEDERLAND.

Tot voor korte tijd was de buitenstaander, die zich een beeld wenste te vormen van de betekenis van de coöperatie in ons land, aangewezen op de jaarverslagen en andere publicaties van centrale organisaties van groepen coöperaties. Een algemeen overzicht van het coöperatiewezen in Nederland ontbrak en dus was het voor den niet ter zake kundige allerminst eenvoudig en in ieder geval tijdrovend vast te stellen, in hoeverre de door hem geraadpleegde verslagen betrekking hebben op alle coöperaties, welke behoren tot de groep, welke hij wenst te bestuderen.

De gevolgen liggen voor de hand: in het algemeen weet degene, die niet op een of andere wijze bij de coöperatie is betrokken, van de organisatie en de betekenis van onze landbouw- en verbruikcoöperaties opvallend weinig. Hoe weinigen blijken enig besef te hebben van b.v. de Frico te Leeuwarden, het Centraal Bureau te Rotterdam en de Volharding te Den Haag, om maar enkele typische organisaties te noemen. Men kan dit gemis aan bekendheid met onze coöperaties iedere dag vaststellen; niet alleen wanneer men spreekt met overigens algemeen ontwikkelde landgenoten, maar vooral ook, wanneer men kennis neemt van overigens zeer lezenswaardige publicaties. In verband met dit laatste denken wij b.v. aan het omvangrijke Leerboek voor de Landhuishoudkunde, dat samengesteld is door wijlen Prof. Dr. H. W. C. Bordewijk. In dit Leerboek wordt weliswaar een geheel hoofdstuk van 100 pagina's aan de Landbouwcoöperaties gewijd, maar het verraadt desalniettemin een opvallend onvoldoende kennis van den schrijver inzake de organisatie en betekenis van het landbouwcoöperatiewezen in ons land.

Het is dan ook begrijpelijk, dat de Nationale Coöperatieve Raad te Rotterdam, een instituut dat in 1934 door de centrale organisaties van verschillende groepen coöperaties is opgericht, spoedig de behoefte heeft gevoeld aan de publicatie van een algemeen overzicht, als bovenbedoeld, van de coöperatie in Nederland en dus heeft de N.C.R., vooral op initiatief van den voorganger van ondergetekende, zich in verbinding gesteld met het Centraal Bureau voor de Statistiek in Den Haag, welk Bureau door de Centrale Commissie voor de Statistiek werd gemachtigd het gewenste overzicht samen te stellen. Met de Nationale Coöperatieve Raad werd overeengekomen, dat, terwijl de bewerking van de Statistiek door het C.B.S. zou geschieden, de bijzondere kosten, aan dit onderzoek verbonden, alsmede de publicatiekosten door de N.C.R. zouden worden gedragen. De Statistiek is enkele weken geleden verschenen.

Het samenstellen van een dergelijk overzicht is allerminst een eenvoudige bezigheid. In de eerste plaats wegens het feit, dat men bij de beantwoording van de vraag: „wat is een coöperatie?” niet kan volstaan met als criterium te nemen de ju-

ridische organisatievorm. Talloze verenigingen volgens de wet van 1855 (vgl. de boerenleenbanken in het zuiden van ons land) zijn namelijk als coöperaties te beschouwen en dikwijls verbérgt zich een overigens zuivere coöperatie onder het juridisch kled van een N.V. Bovendien moesten ook die coöperaties worden meegeteld, die niet bij een centrale zijn aangesloten. En tenslotte begrijpt ieder, die niet geheel onbekend is met enquêtes, dat het heel wat moeite kost om alle daarvoor in aanmerking komende coöperaties te bewegen de gewenste gegevens te verstrekken en om dubbelstellingen te voorkomen. Een intensieve samenwerking tussen het C.B.S. en de N.C.R. was dus noodzakelijk, waarbij echter uitdrukkelijk worde opgemerkt, dat het overzicht is samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek, dat dus voor de tekst aansprakelijk is.

Gezien de omvang van het coöperatiewezen en de beschikbaar gestelde middelen moest de Coöperatie-Statistiek beperkt blijven tot een „Overzicht van de Omvang van het Coöperatiewezen in Nederland op 1 Januari 1938”¹⁾. Slechts in sommige gevallen werd een retrospectief overzicht opgenomen. Voorts moesten de bedrijfsuitkomsten der coöperaties buiten beschouwing blijven. Maar met dit overzicht is thans de basis gelegd voor een coöperatieve Statistiek in volle omvang.

De Statistiek omvat coöperaties van landbouwers, coöperaties van middenstanders en coöperaties van consumenten.

Coöperaties van landbouwers.

De Statistiek betreffende coöperaties van landbouwers omvat: landbouwcrediet-coöperaties, landbouw-aankoopverenigingen, zuivelcoöperaties, coöperatieve slachterijen, dorsverenigingen, overige coöperaties tot verwerking van landbouwproducten, veilingverenigingen van groenten en fruit, eierveilingen, overige afzetverenigingen van landbouwers, onderlinge brandwaarborgmaatschappijen, veefondsen en onderlinge hagelverzekeringsmaatschappijen.

Boerenleenbanken.

Ontwikkeling der Boerenleenbanken.

31 Dec.	Aantal Boerenleenbanken	Aantal leden	Totaal Spaargelden × f 1000,-	Totaal Voor-schotten × f 1000,-	Lopende Debet-Saldi × f 1000,-	Rekening Credit-Saldi × f 1000,-
1900	46	2.093	659	221	22	—
1905	325	22.414	8.477	4.514	415	—
1910	603	51.377	28.484	15.741	3.960	849
1915	906	89.454	76.253	31.371	12.382	5.657
1920	1.148	140.720	224.111	95.319	62.570	17.140
1925	1.247	186.059	336.851	159.218	100.601	32.194
1930	1.286	222.691	470.638	218.094	140.812	38.805
1932	1.290	226.157	412.581	220.068	135.868	32.752
1934	1.291	225.852	417.953	203.475	118.626	40.638
1936	1.295	227.077	421.940	203.255	111.819	41.072

¹⁾ De publicatie, die 76 bladzijden tekst omvat, waaraan is toegevoegd een achtal kaarten, kan besteld worden bij de Nationale Coöperatieve Raad, Haringvliet 100, Rotterdam. De prijs bedraagt f 1.— per exemplaar, franco per post.

Tabel I.

Landbouwaankoopverenigingen in 1937.

Provinciën	Aantal verenigingen.		Aantal leden op 1 Jan. 1938	Omzetten in tonnen van 1000 K.G.				Omzetten in duizenden gld.			Omzet p. 100 H.A. bouw- en tuin-gr. in gld.
	Wett. coöp.	Niet wett. coöp.		Voeder-art.	Meststoffen	Brandstoffen	Zaai- en pootgoed	Overige bedr. ben.	Verbruiks-artikelen	Tot. omzet	
1) Noordbrabant...	19	230	36.152	215.880,6	181.355,5	29.611,3	2.168,2	105,4	45,9	21.267,6	6.407
Gelderland.....	85	102	27.123	219.924,7	99.857,4	52.799,9	3.307,6	165,0	522,5	21.222,3	6.558
Zuidholland.....	62	49	8.667	79.613,3	47.212,1	12.481,3	985,4	194,1	3,5	8.552,2	3.651
Noordholland.....	55	29	10.326	50.847,8	35.143,4	17.957,8	303,0	240,3	5,3	6.128,3	3.000
Zeeland.....	22	84	9.181	7.929,6	52.903,9	2.297,8	966,9	98,0	—	3.198,1	2.173
Utrecht.....	19	6	4.350	64.908,4	14.060,0	7.693,5	250,5	18,6	13,1	5.737,7	6.009
Friesland.....	17	10	6.457	58.073,8	39.725,0	3.599,7	289,7	109,1	13,1	6.383,0	2.317
Overijssel.....	47	37	16.213	127.589,0	81.027,5	11.342,9	2.546,9	68,6	362,6	13.537,3	5.831
Groningen.....	99	70	8.837	5.185,6	88.468,8	14.382,9	1.137,8	126,9	0,3	4.192,9	2.041
Drenthe.....	132	24	19.141	89.831,4	105.403,1	8.153,5	1.638,6	22,2	288,7	11.330,3	7.018
Limburg.....	7	171	17.347	95.545,0	83.457,5	19.975,6	1.693,6	110,5	4,6	9.013,8	6.106
Het Rijk.....	563	809	163.794	1.015.329,2	828.614,2	180.296,2	15.288,2	1.258,9	1.259,6	110.563,5	4.692

¹⁾ De originele tabel bevat niet alleen de gegevens per provincie, maar ook die per landbouwgebied.

Vanzelfsprekend is het uitgesloten, dat wij op alle onderdelen nader ingaan en het komt ons het meest gewenst voor hieronder enkele overzichten in beknopte vorm over te nemen.

Landbouwaankoopverenigingen in 1937.

De hierover verzamelde gegevens zijn weergegeven in tabel I. (Zie onderaan vorige bladzijde).

Op grond van een globale berekening komt de samensteller van de Statistiek tot de conclusie, dat aangenomen mag worden, dat door de coöperaties 61.3 pCt. van het verbruik van voederartikelen en 64.5 pCt. van het verbruik van kunstmeststoffen wordt omgezet.

Opgemerkt worde, dat van een vijftal centrale organisaties op het gebied van de aankoop van landbouwbedrijfsbenodigdheden gegevens zijn verzameld betreffende haar geschiedenis. Deze gegevens betreffen het Centraal Bureau te Rotterdam en de handelsinstellingen van de afdelingen van de R.K. Boeren- en Tuindersbond, n.l. die van de N.C.B. in Veghel, die van de L.L.T.B. in Roermond, die van de A.B.T.B. in Arnhem en die van de L.T.B. in Haarlem.

Fabriekmatige zuivelproductie in 1937.

De relatieve betekenis van de coöperatieve zuivelproductie blijkt uit onderstaande tabel II.

De grootte en de geografische spreiding der zuivel-fabrieken blijkt uit tabel III.

Overige landbouwcoöperaties.

Wij bepalen ons, wat de overige landbouwcoöperaties betreft, ertoe te vermelden, dat uit de coöperatiestatistiek blijkt, dat de coöperatieve *beetwortelsuikerfabrieken* de laatste jaren ruim 60 pCt. van de totale hoeveelheid suikerbieten verwerkten, dat de coöperatieve *aardappelmeelfabrieken* de laatste jaren ongeveer 90 pCt. van de totale hoeveelheid verwerkte aardappelen verwerkten, en dat de omzet van de coöperatieve *veilingen* van groenten en fruit in 1937 f 64.849.000.— bedroeg.

Voorzover bekend, bestaat in ons land een 41-stal coöperatieve *afzetverenigingen voor eieren*, waarvan de totale omzet in 1937 ruim 463.6 miljoen eieren bedroeg ter waarde van f 15.868.700. De drie grootste coöperaties, waarvan die in Roermond de leiding heeft, hebben tezamen een omzet van f 12.5 miljoen. Opgemerkt worde, dat behalve deze speciale eierveilingen in 1937 nog 166.4 miljoen eieren ter waarde van f 6.001.000 door andere coöperatieve organisaties zijn omgezet, zodat de totale omzet van deze groepen coöperaties in 1937 ongeveer 630 miljoen stuks bedroeg. Men neemt aan, dat het aandeel van de coöperaties in de totale omzet van eieren ongeveer 34 pCt. bedraagt.

Voor de *brandwaarborgmaatschappijen*, de onder-

Tabel II.

Fabriekmatige zuivelproductie in 1937.

Producten	Totale productie in 819 fabrieken, volgens opgave van de afd. Statistiek v/h. Landbouw-crisis-bureau	Productie in Coöperatieve fabrieken, volgens onderzoek van het C.B.S.	Aandeel van de Coöperatieve fabrieken in proc. van het totaal
Verwerkte hoeveelheid melk. (Ontvangen hoeveelheid minus de afgeleverde consumptiemelk).....	× 1 miljoen kg. 3,414	× 1 miljoen kg. 2,617	76,7
Geproduceerde hoeveelheden melkproducten:			
Boter 1)	97,1	79,6	82,0
Kaas: Volvet 1)	9,8	6,4	65,3
40 +	60,7	44,5	73,3
30 +	4,9	4,0	81,6
20 +	17,8	14,6	82,0
Melkpoeder:			
Volle, en met hoger vetgehalte	13,8	9,9	71,7
Magere en halfvette.....	13,9	8,8	63,3
Gecondenseerde melk:			
Volle melk	101,5	24,4	24,0
Magere melk	70,8	31,7	44,8
Caseïne	2,4	1,4	58,3

1) De totale productie van boter en kaas in Nederland, dus inclusief de hoeveelheden, op de boerderij vervaardigd, bedroeg in 1937, volgens het Verslag over de Landbouw:

boter	102.6 miljoen kg
kaas	124.6 " "

Tabel III.

Aantal coöperatieve zuivelfabrieken, aantal leden en leveranciers niet-leden, hoeveelheden van melkleveranciers ontvangen melk.

Provinciën	Aantal fabrieken	Aantal leden	Aantal leveranciers niet-leden	Hoeveelheid ontvangen melk			Hoeveelheid ontvangen melk gem. per fabriek	Gem. hoeveelheid ontvangen melk		
				geleverd door leden	geleverd door niet-leden	Totaal		per lid	per leverancier niet-lid	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
					× 1 miljoen kg.				× 1000 kg.	
Noordbrabant	101	27.353	2.086	389,2	23,6	412,8	4,1	14	11	
Gelderland	64	26.348	4.237	368,5	49,3	417,8	6,5	14	12	
Zuidholland	6	783	672	25,1	12,8	37,9	6,3	32	19	
Noordholland	57	3.161	1.859	147,5	63,2	210,7	3,7	47	4	
Zeeland.....	5	1.349	83	22,0	0,7	22,7	4,5	16	8	
Utrecht.....	3	491	299	12,0	8,9	21,0	7,0	24	30	
Friesland.....	80	15.013	1.458	658,0	44,0	702,0	8,8	44	30	
Overijssel	57	22.015	2.152	421,3	25,6	446,9	7,8	19	12	
Groningen.....	14	3.523	4.136	68,2	63,4	131,6	9,4	19	15	
Drenthe.....	55	14.105	3.751	249,3	34,1	273,4	5,0	18	9	
Limburg.....	40	12.478	372	93,8	3,8	97,6	2,4	8	10	
Het Rijk.....	482	126.619	21.099	2.454,9	329,3	2.784,3	5,8	19	16	

Tabel IV.

Aantal leden en omzet der algemene coöperatieve verbruiksverenigingen in 1937 of in het boekjaar 1936/1937.

Provinciën	Aantal coöp. op 1 Jan. '38	Aantal leden op 1 Jan. '38	Aantal leden per 1000 inw.	Kruide- niers- waren e.d.	Huishou- delijke artikelen	Brood en banket	Brand- stoffen	Manufac- turen	Alle overige	Totaal	Omzet per 1000 inwoners
							× f 1000				
Noordbrabant	28	19.150	19,1	3.000 (28)	—	1.752 (19)	295 (13)	72 (4)	296 (2)	5.415	5.390
Gelderland	50 *)	21.625	23,9	3.357 (50)	12 (5)	1.525 (35)	359 (26)	161 (13)	136 (6)	5.550	6.127
Zuidholland	44	108.314	51,2	7.958 (41)	65 (5)	4.757 (29)	196 (16)	404 (14)	5393 (10)	18.773	8.873
Noordholland	25	34.373	20,9	5.539 (25)	15 (5)	2.610 (20)	571 (17)	128 (10)	192 (9)	9.055	5.501
Zeeland	13	5.385	21,2	626 (13)	2 (1)	348 (10)	60 (5)	25 (3)	—	1.061	4.179
Utrecht	13	11.423	24,5	1.523 (12)	118 (4)	772 (10)	142 (8)	223 (5)	229 (4)	3.007	6.442
Friesland	5	8.126	19,3	844 (5)	53 (3)	509 (3)	58 (2)	170 (1)	102 (1)	1.736	4.129
Overijssel	36	24.394	43,1	3.973 (35)	10 (3)	2.158 (33)	440 (21)	280 (10)	669 (10)	7.530	13.321
Groningen	12	12.371	29,5	1.618 (12)	5 (2)	1.123 (12)	212 (6)	11 (1)	10 (1)	2.979	7.102
Drenthe	17	5.456	22,4	705 (17)	5 (1)	528 (13)	53 (7)	47 (3)	6 (1)	1.344	5.526
Limburg	59	23.529	39,4	4.481 (59)	33 (12)	1.892 (24)	132 (15)	186 (19)	530 (8)	7.254	12.135
Het Rijk	302	274.146	31,7	33624(300)	318 (42)	17974(208)	2.518(136)	1.707(83)	7.563(52)	63.704	7.374
In pCt. van de totale omzet				52,8	0,5	28,2	3,9	2,7	11,9	100,—	

*) Waarvan één geen lid.

linge vee-verzekeringfondsen en de hagelverzekering-maatschappijen, de coöperatieve slachterijen, de coöperatieve dorsverenigingen, alsmede voor de zuivelverkoopcoöperaties, verwijzen wij naar de Statistiek zelve.

Coöperaties van middenstanders.

Het overzicht vermeldt bijzonderheden betreffende de ontwikkeling der Nederlandse Middenstandsbank N.V. en betreffende de betekenis van de hierbij niet aangesloten 51 zelfstandige middenstandsbanken. Terloops wordt vermeld, dat in 1933 reeds inkoopcombinaties bestonden van de navolgende beroepsgroepen: handelaren in aardappelen, groenten en fruit, apothekers, bakkerspatroons, behangers en meubelmakers, horlogemakers en handelaars in uurwerken, goud en zilver, exploitanten in het hotel-, café- en restaurantbedrijf, winkeliers in huishoudelijke artikelen, kantoorboekhandelaren, kruideniers, manufacturiers, melkhandelaren, radiohandelaren, schilderspatroons, schoenmakers en schoenwinkeliers, sigarenwinkeliers, slagpatroons, smedenpatroons, waterstokers en ijzerhandelaren. Een grote betekenis hebben deze inkoopcombinaties in het algemeen niet. Het overzicht geeft bijzonderheden met betrekking tot de coöperatieve inkoopvereniging van R.K. Winkeliers en handelaren in manufacturen en aanverwante vakken „St. Homobonus” te Rotterdam.

Coöperaties van consumenten.

Wij nemen slechts één belangrijk overzicht over betreffende het aantal leden en de omzet der algemene coöperatieve verbruiksverenigingen in 1937 of in het boekjaar 1936/1937. (Tabel IV bovenaan deze bladzijde).

Einde 1937 waren ruim 274.000 leden in de ledenregisters der algemene verbruikcoöperaties ingeschreven; per 1000 inwoners waren ongeveer 32 lid van een algemene verbruikcoöperatie. Neemt men in overeenstemming met de hieromtrent in buitenlandse coöperatie-statistieken gevolgde praktijk aan, dat elk lid gemiddeld een gezin van vier personen vertegenwoordigt, dan komt men tot de conclusie, dat het aantal personen, dat zijn verbruiksartikelen geheel of gedeeltelijk van de algemene verbruikcoöperaties betreft, ongeveer 127 per 1000 inwoners bedraagt.²⁾ Dit promillecijfer is het grootst in Zuidholland (205) en Overijssel (173), doch gering in Noordbrabant (76), Friesland (77), terwijl ook Noordholland (84) en Zeeland (85) ver beneden het Rijksgemiddelde blijven. Zuidholland omvat reeds 40 pCt. van het totale ledental.

De Statistiek memoreert in dit verband nog ver-

²⁾ Het is bekend, dat dit promillecijfer veel hoger is in Denemarken, Finland, Zweden, Noorwegen, Groot-Brittannië en Zwitserland.

schillende bijzonderheden met betrekking tot de centrale aankoop- en productie-organisatie der verbruikcoöperatie, de Handelskamer „Haka” te Rotterdam, en van de ontwikkeling der Centrale bonden van verschillende groepen verbruikcoöperaties.

Tenslotte vermeldt de Statistiek bijzonderheden met betrekking tot de coöperatieve bakkerijen, tot de brandstoffen-aankoopcoöperaties en tot verzekeringscoöperaties, nl. de onderlinge levensverzekering-maatschappijen, de onderling beheerde ziekenfondsen, de onderlinge ziekenkassen en de begrafenisverenigingen.

Dr H. J. FRIETEMA.

DE FINANCIERING VAN DE WERK- LOOZENZORG.

De mate, waarin de Overheid zich de zorg voor de werklozen heeft aangetrokken en de wijze, waarop de financiering van deze zorg plaats vindt, zijn in den loop der jaren wel aan verandering onderworpen geweest.

De financiering van deze zorg maakt een dermate belangrijk onderdeel uit, niet alleen van het gemeentelijk budget, maar ook van het rijksbudget, dat vanzelfsprekend bij een regeling van de financiële verhouding tusschen het Rijk en de Gemeenten, de werkloozenzorg niet buiten beschouwing kon blijven.

Alvorens te komen tot een bespreking van den tegenwoordigen toestand, moge met een enkel woord de geschiedenis der regeling vooraf gaan.

Geschiedenis.

Bij de wet van 15 Juli 1929 S. 388, houdende herziening van de financiële verhouding tusschen het Rijk en de Gemeenten, werd in het leven geroepen het gemeentefonds, waarvan de inkomsten verdeeld worden aan de hand van een formule, waarin een gemeentelijke draagkrachtfactor en een gemeentelijke uitgavenfactor een rol spelen.

De uitgaven voor de werkloosheid vormden, tezamen met die voor armenzorg, politie en lager onderwijs, een onderdeel van den uitgavenfactor. In dit systeem werden deze gemeentelijke uitgaven niet rechtstreeks vergoed, doch zij waren slechts een factor voor een berekening: men had ook andere uitgaven als factor kunnen nemen.

Naast de formule uitkeering, bestond voor bijzondere gevallen een beperkte mogelijkheid van directe Rijksbijdragen in de gemeentelijke werkloosheidslasten.

Toen echter in het begin van het huidige decennium de werkloosheidslasten een schrikbarende omvang begonnen aan te nemen, zag de Regeering zich genoodzaakt den gemeenten in meerdere mate dan voorheen tegemoet te komen. Een bedrag van onge-

veer f 75 miljoen werd voor het jaar 1933 onder bepaalde voorwaarden en aan de hand van een aantal voorschriften (o.a. een subsidieschaal) ter beschikking van de gemeenten gesteld in den vorm van bijdragen, afhankelijk van de grootte der werkloosheidslasten en de draagkracht der gemeente.

Deze Rijksbijdrage werd gegeven uitsluitend in de steunuitkeeringen en werkverschaffingsloon, verstrekt aan werklooze arbeiders in door den Minister van Sociale Zaken met name genoemde bedrijven.

Eerst na de totstandkoming van de hieronder te bespreken wet, zou dit crisiscriterium verdwijnen. Voor het jaar 1934 werd de regeling alweer gewijzigd, daar de Regeering niet wederom f 75 miljoen op de Rijksbegroting wilde plaatsen. Een bedrag van f 46 miljoen werd voor 1934 ter beschikking van de gemeenten gesteld en het door de ongedekte werkloosheidslasten aldus ontstane tekort op de gemeentebegroting kon buiten deze begroting worden gebracht — het z.g. uitgestooten bedrag — en onder bepaalde voorwaarden met een voorschot of leening van het Rijk in 10 jaren worden gedekt. Dit uitgestooten bedrag werd aanvankelijk op f 28 miljoen berekend, doch is gebleken het bedrag van f 19½ miljoen niet te overschrijden.

Inmiddels werden bij de wet van 4 Maart 1935 S. 74, tot wijziging van de wet van 15 Juli 1929 S. 388, uit den uitgavenfactor der financieele verhoudingswet de werkloosheidslasten geschrapt, omdat ter zake van de werkloosheidsvoorziening een speciale financieele verhouding tusschen Rijk en Gemeenten tot stand kwam.

De tegenwoordige financiering.

Bij de wet van 4 Maart 1935 S. 76, nadien gewijzigd, houdende voorzieningen terzake van gemeentelijke kosten van werkloosheidszorg, werd het *Werkloosheidssubsidiefonds* ingesteld. Uit de considerans van deze wet blijkt duidelijk, dat men de werkloosheidsuitgaven als gemeentelijke uitgaven wilde blijven zien en het behoeft dan ook geen verwondering te baren, dat men een systeem heeft trachten te vinden, waarbij de gemeenten met een redelijk deel der benoedigde gelden werden belast.

Het meest essentiële element der wet noemde de Regeering het feit, dat de heffingen, waarmede, boven de Rijksbijdrage, het fonds zal worden gevoed, aan de gemeenten worden onttrokken. Een in de wet bepaald gedeelte der gemeentelijke belastingcapaciteit werd ten behoeve van het fonds afgezonderd (het z.g. *prélèvement*), waardoor bereikt werd dat een deel der belastingopbrengsten van „rijke” gemeenten kon worden aangewend mede ter bestrijding van de werkloosheidsuitgaven van „arme” gemeenten. Een nivelleeringsproces dus.

Naast de Rijksbijdrage en het gemeentelijk *prélèvement*, ontvangt het fonds nog de opbrengst van een aantal opcenten op de hoofdsom der vermogensbelasting en inkomstenbelasting, voor het jaar 1939 naar raming f 6 miljoen.

Het zou te ver voeren te behandelen, welke belastingen aan de gemeenten werden onttrokken, genoeg zij de vermelding, dat het *prélèvement* gelijk gesteld kan worden aan ¼ van de gemeentelijke belastingcapaciteit. Wij verwijzen verder voor de inkomsten naar de hierna volgende begroting van het fonds.

Met voorbijgaan van de regeling eener fondsuitkeering aan gemeenten, die zich voor de heffing van de gemeentefondsbelasting in de 2e of 3e klasse hebben gerangschikt en daardoor méér aan *prélèvement* aan het fonds afstaan, dan gemeenten uit de 1e klasse, rest ons thans de bespreking van de wijze, waarop mede met behulp van de middelen van het fonds, de gemeentelijke werkloosheidslasten — voor zoover deze in den gewonnen dienst der gemeentebegroting voorkomen — worden gefinancierd.

Aan daarvoor in aanmerking komende gemeenten

kunnen ten laste van het fonds *gewone bijdragen* worden verleend in:

a. de kosten van steunuitkeeringen aan werkloozen;
b. de kosten van arbeidsloon betaald bij werkverschaffing aan werkloozen;
c. de kosten van steunverleening aan kleine boeren en tuinders;

d. de kosten van *contrôle* op werkloozen;
e. de dekking van het uitgestooten bedrag.

Aan dezelfde gemeenten kunnen *bijzondere bijdragen* worden verleend, indien:

f. het begrotingsevenwicht is verstoord door de werkloosheidslasten (extra-bijdrage);

g. de gemeente moeilijkheden ondervindt, ten gevolge van het *prélèvement* (belastingbijdrage).

De *gewone bijdrage* wordt à fonds perdu verleend en vastgesteld aan de hand van een schaal. Men telt de uitgaven, genoemd onder a en b en — met eenige beperking — die van c tezamen en percenteert deze op de belastingcapaciteit der betrokken gemeente. In de schaal vindt men dan naast dit percentage een ander percentage, dat aanduidt tot welk gedeelte de werkloosheidsuitgaven zullen worden vergoed.

Een voorbeeld: de belastingcapaciteit eener gemeente is f 100.000.—, de uitgaven a, b en c zijn f 50.000.—, het percentage is dus 50. In de schaal leest men nu af, dat 68.4 pCt. dezer uitgaven zullen worden vergoed.

De werking van dit tweede percentage is zoo gesteld, dat, eerst indien de uitgaven 15 pCt. van de belastingcapaciteit uitmaken, 0.1 pCt. wordt vergoed en dat, indien de uitgaven 106½ pCt. van de belastingcapaciteit uitmaken, 85 pCt. der uitgaven wordt vergoed. Hierboven of hier beneden werkt de schaal, wat de *gewone bijdrage* betreft, niet. Stijging of daling der belastingcapaciteit heeft automatisch ten gevolge daling of stijging van subsidiepercentage.

Het systeem zal een ieder duidelijk zijn: men wil de gemeenten naar draagkracht belasten met de werkloosheidsuitgaven en men bereikt aldus, dat de gemeenten eerst 25 pCt. van haar belastingcapaciteit aan het fonds afstaan (*prélèvement*) en vervolgens zelve met 15 pCt. van haar belastingcapaciteit de uitgaven financieren, zoodat in totaal 40 pCt. van de gemeentelijke belastingcapaciteit bestemd is voor de dekking van werkloosheidsuitgaven. Indien deze uitgaven bedoelde 15 pCt. te boven gaan krijgt de gemeente het schaalpercentage. Dit beweegt zich tusschen 0.1 en 85, afhankelijk van de verhouding tusschen uitgaven en belastingcapaciteit.

De *extra-bijdrage* bedraagt nooit meer dan noodig is om het bedrag der *gewone bijdrage* in de werkloosheidsuitgaven op te voeren tot 99 pCt. der uitgaven en wordt — althans in 1937 — op 10 pCt. der belastingcapaciteit na (het z.g. *renteloos voorschot*) à fonds perdu verleend.

De *belastingbijdrage* bedraagt nooit meer dan het *prélèvement* en wordt à fonds perdu verleend.

Is na deze drie bijdragen nóg een begrotingstekort aanwezig, dan is de gemeente noodlijdend en ontvangt onder tal van voorwaarden Rijksonderstand ten laste van het Departement van Binnenlandsche Zaken.

De *bijdrage in de controlekosten* bedraagt 50 pCt. van de uitgaven wegens beloning van personen, die voor het uitoefenen van deze *contrôle*, wat aantal en salaris betreft, onder goedkeuring van den Minister van Sociale Zaken in dienst der gemeente zijn.

Het is ondoenlijk in dit bestek het groote aantal voorschriften en ministerieele circulaire te bespreken, die moeten worden in acht genomen, alvorens een der bijdragen uit het fonds wordt verkregen. Wij willen slechts vermelden, dat voor de *gewone bijdrage* wordt verlangd, dat de gemeente zich gedraagt naar de voorschriften door den Minister van Sociale Zaken gesteld of nog te stellen ten aanzien van steunverleening en werkverschaffing aan werkloozen, de desbetreffende administratie en *contrôle* op de werkloozen daaronder begrepen en dat, alvorens een bij-

zondere bijdrage wordt verleend, de geheele gemeentebegroting aan een onderzoek wordt onderworpen, waarbij gestreefd wordt naar verlaging der uitgaven en verhooging der inkomsten.

Op een uniforme stamkaart voor iederen werklooze, houdt de gemeente aantekening van haar geheele financieele beleid ten aanzien van dezen werklooze. Binnenkort zal uit deze stamkaarten statistisch materiaal worden samengesteld.

De ramingen terzake van de werkloosheidsuitgaven zijn onderworpen aan een contrôle, ingesteld vanwege de Ministers van Financiën, Binnenlandsche Zaken en Sociale Zaken. Een aantal begrotingscontroleurs reist daartoe — ieder in een eigen district — de gemeenten rond.

Deze controleurs onderzoeken ter plaatse de ramingen, maken van hun bevindingen rapport op en aan de hand van deze rapporten worden de ramingen beoordeeld en zoo noodig gewijzigd.

In den loop van het jaar kunnen de raming en daarmee het in het vooruitzicht gestelde bijdrage-percentage eenige malen veranderen. De eindafrekening vindt omstreeks Juni van het daaropvolgende kalenderjaar plaats, doch voordien worden de gemeenten geholpen met voorschotten, omdat ten laste van de betrokken gemeente in den loop van het jaar de steunbedragen en de arbeidsloonen der werkverschaffing worden betaald. De gemeente zendt daartoe maandelijks aan den Minister van Sociale Zaken voorschotaanvragen in. Deze voorschotten belopen ten hoogste 90 pCt. van de vermoedelijke gewone bijdragen.

Op de bijzondere bijdragen, die in den loop van het jaar op een onveranderbaar bedrag worden gefixeerd, wordt een voorschot van 70 pCt. verleend.

Langs vele wegen worden de gemeenten voorts bijgestaan in andere uitgaven, de werkloozen betreffende. Wij noemen den B-steun, de spaarregeling, en de steunverleening aan kleine grondgebruikers, voor zoover deze niet door het fonds wordt gefinancierd.

Tenslotte nog een enkele opmerking over de positie van het fonds. Doordat de inkomsten van het fonds jaarlijks vrijwel vaststaan, doch onvoldoende waren om de uitgaven te dekken, zijn groote tekorten ontstaan. Met inbegrip van de rentelooze voorschotten, kan het tekort, gekweekt in de jaren, dat het fonds heeft gewerkt, gesteld worden op ruim f 78 miljoen.

De werkingsduur van het fonds is in de wet zelve beperkt tot en met het jaar 1939. De Regeering zal zich dus moeten beraden omtrent continueering of herziening van deze regeling, niet alleen omdat de wet dit vergt, maar ook omdat bezwaarlijk berust kan worden in de groeiende tekorten. Tot goed begrip der situatie volgt hieronder een overzicht van de begroting 1939 van het fonds.

Begroting 1939 — Werkloosheidssubsidiefonds —
Gewone Dienst.

Inkomsten	Uitgaven
Rijksbijdrage f 53.000.000	Uitkeer. betreffende de classificatie voor de Gemeentefondsbelasting f 1.400.000
Opc. Hoofdsom vermogens en inkomstenbel. „ 6.000.000	Steunverleening } „ 97.000.000
Prélèvement „ 45.621.000	Werkverschaffing } „ 97.000.000
f 104.621.000	Uitgestooten bedrag „ 1.570.000
	Belastingbijdrage ¹⁾ „ 4.651.000
	Nad. Saldo Rek. '36 „ 19.144.816
	Totaal.. f 123.765.816

¹⁾ Het restant van de belastingbijdrage ad f 7.349.000 en de geheele extra-bijdrage ad f 14.250.000, tezamen f 21.599.000 is naar den kapitaaldienst overgebracht, omdat op den gewonen dienst geen dekking aanwezig was. Het feitelijk tekort 1939, met inbegrip van het renteloos voorschot aan de gemeenten bedraagt dus f 19.144.816 plus f 21.599.000 is f 40.743.816.

G. F. W. HARTUNG.

DE N.V. MAATSCHAPPIJ VOOR INDUSTRIEFINANCIERING.

Oprichting.

Verschillende personen van uiteenlopende richting hebben er in de laatste jaren in ons land de aandacht op gevestigd, dat de ontwikkeling van het industriele bedrijfsleven, welke voor de toekomstige welvaart van onze zich steeds uitbreidende bevolking zoo noodzakelijk is, belemmerd wordt, doordat ondernemingen, die niet groot genoeg zijn om door een emissie een beroep op de kapitaalmarkt te doen, zeer moeilijk den weg kunnen vinden om te voorzien in haar behoefte aan investeringen op langen termijn.

De gewone banken beschouwen, vooral omdat zij zelf haar geld in het algemeen als korte deposito's ter beschikking krijgen, deze credietgeving op langen termijn — terecht — niet als haar terrein en de particuliere kapitaalbelegger geeft in den regel de voorkeur aan een iets lagere rente met de zekerheid, dat hij zijn beleggingen steeds liquide kan maken, dan aan belegging in incurante fondsen met alle risico's daaraan verbonden. Zoo ontstond langzamerhand de overtuiging, dat het van belang was voor onze industriele ontwikkeling om in deze lacune in de kapitaalverstrekking te voorzien.

Mede op initiatief van Prof. Gelissen werd in Limburg met dit doel de Limburgsche Industriebank opgericht en het is niet te verwonderen, dat toen door het Werkfonds 1934 de gelegenheid werd geopend om van Staatswege credieten te verstrekken aan industriele ondernemingen, teneinde deze in staat te stellen door uitbreiding of verbetering van haar outillage, nieuwe of heterere producten te vervaardigen, Prof. Gelissen, als Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, deze mogelijkheid aangreep, om het Limburgsche initiatief een meer algemeene basis te geven. Immers, daardoor kon niet alleen tot op zekere hoogte de bestaande lacune in de verleening van credieten op langen termijn worden aangevuld, doch kreeg de Overheid tevens een nieuw middel, dat, tezamen met de reeds bestaande maatregelen met betrekking tot de industrialisatiepolitiek, kon dienen om de industriele ontwikkeling van ons land in de juiste banen te leiden.

Als zoodanig kon het tevens bijdragen tot de bestrijding der werkloosheid en de blijvende verruiming van de werkgelegenheid.

Uit dit initiatief ontstond, nadat de Regeering bij de wet van 18 Juli 1936 Stbl. No. 634 de bevoegdheid had verkregen om het aandeelkapitaal te verschaffen, op 30 September 1936 de N.V. Maatschappij voor Industriefinanciering. De N.V.-vorm was niet toevallig, men wilde hiermede, zoowel het particuliere karakter van deze nieuwe instelling, als den zakelijken grondslag van haar werkzaamheden vastleggen.

Organisatie.

Met deze vennootschap werd dus, zij het dan ook met Staatsgeld, het idee van een centrale industriebank, in ons land verwezenlijkt.

Het in de statuten omschreven doel is het verstrekken van credieten op langen termijn aan, het deelnemen in het kapitaal van en het verlenen van bemiddeling voor het verstrekken van financieelen steun aan bestaande of nieuw op te richten industriele ondernemingen, voorzoover werkverruiming of behoud van werkgelegenheid in de Nederlandsche industrie daardoor kan worden bevorderd.

Het kapitaal is onlangs gebracht op f 2.000.000 en is met uitzondering van één aandeel geheel-in handen van den Staat der Nederlanden. In de kapitaalsbehoeften der vennootschap wordt, voorzoover het aandeelkapitaal daartoe ontoereikend is, voorzien door geldleeningen uit 's Rijks kas en of door al of niet onder 's Rijksgarantie te sluiten geldleeningen.

De vennootschap wordt bestuurd door een Raad van Bestuur, bestaande uit ten minste 5 leden, t.w.

twee hoofdambtenaren van het Departement van Economische Zaken, van wie één het voorzitterschap bekleedt, één hoofdambtenaar van het Departement van Financiën en tenminste twee personen uit het particuliere bedrijfsleven.

De leden worden benoemd door de algemeene vergadering van aandeelhouders uit een bindende voordracht van tenminste twee personen voor iedere plaats, op te maken door de Ministers van Economische Zaken en van Financiën¹⁾.

De Raad van Bestuur is belast met het besturen van de zaken der vennootschap, met het beheer van haar vermogen en met haar vertegenwoordiging in en buiten rechten. Onder verantwoordelijkheid van het Bestuur is een directie benoemd, die belast is met de dagelijksche leiding van de werkzaamheden.

De algemeene vergadering van aandeelhouders staat onder leiding van den Minister van Economische Zaken.

Credietverleening.

Het karakter van de credietverleening is in de eerste plaats aanvullend en overbruggend. Dit beteekent, dat de betrokkene zelf een belangrijk deel van het te investeren kapitaal moet kunnen verschaffen en dat het crediet zoo spoedig mogelijk moet worden afgelost.

Het ligt, zooals reeds uit de doelstelling blijkt, niet op den weg van de Maatschappij voor Industriefinanciering de taak te vervullen, die de gewone banken bij haar credietverleening op korten termijn verrichten. De credieten van de Maatschappij voor Industriefinanciering kunnen uitsluitend worden aangewend voor investeringen op langen termijn en niet voor het bedrijfskapitaal, dat noodig is voor het financieren van bepaalde orders en het daarmee verband houdende verschil tusschen de debiteuren- en crediteurenrekeningen. Juist door dit verschil met de gewone banken behoudt ieder zijn eigen functie en is er ook steeds plaats voor onderlinge samenwerking.

Ook is het niet de bedoeling van de Industriefinanciering, om ondernemingen, die door verkeerde investeringen of onjuist beheer zijn vastgelopen, zonder meer crediet op langen termijn te verschaffen, teneinde de oorspronkelijk als kortlopend bedoelde credieten, waarvan de tegenwaarde niet meer of slechts ten deele aanwezig is, terug te betalen. Een belangrijk punt is verder, dat het crediet werkverruiming en niet uitsluitend werkverplaatsing moet geven. Het zou onjuist zijn Staatsgelden beschikbaar te stellen, indien het eenige gevolg daarvan zou zijn, dat in de onderneming van den credietnemer weliswaar een aantal nieuwe arbeiders tewerk wordt gesteld, doch door het beperkte afzetgebied in een andere soortgelijke onderneming eenzelfde aantal arbeiders werkloos zou worden. Dit beteekent echter niet, dat nimmer zou kunnen worden medegewerkt aan de productie van artikelen, die in technischen of economischen zin een voortgang brengen.

Aangezien de credietverleening geschiedt in overeenstemming met de algemeene economische politiek der Regeering, is er steeds een nauwe samenwerking met het Departement van Economische Zaken en in het bijzonder met het daaronder ressorteerende Centraal Instituut voor Industrialisatie²⁾. Daardoor wordt tevens voorkomen, dat door het verstrekken van het crediet de betreffende onderneming een ongewenschte voorkeurspositie verkrijgt ten opzichte van soortgelijke fabrieken in denzelfden tak van bedrijf, of dat

¹⁾ Voor de eerste maal zijn tot leden van den Raad van Bestuur benoemd, de heeren: Dr. H. M. Hirschfeld, Mr. Dr. A. A. van Rhijn, Mr. Dr. A. van Doorninck, Mr. D. Crena de Jongh, A. Spanjaard en C. F. J. Schellens; van wie de eerstgenoemde het voorzitterschap bekleedt.

De plaatsvervangende leden van de drie eerstgenoemden zijn resp. de heeren: G. J. Teppema, Dr. W. L. Groeneveld Meyer en Mr. H. Albarda.

²⁾ Men zie hiervoor het artikel van Mr. E. D. M. Koning in E.-S.B. No. 1235 van 30 Aug. jl. „Taak en Structuur van het Centraal Instituut voor Industrialisatie“.

de uitvoer van producten van andere bedrijven in belangrijke mate geschaad zou kunnen worden.

Overigens is het nog van belang er de aandacht op te vestigen, dat de credietverleening op zakelijke voorwaarden plaats vindt en dat er dus geen sprake kan zijn van steun in den vorm van subsidie of een renteloze leening.

Voorwaarden der credietverleening.

Wij zijn hiermede genaderd tot de voorwaarden, waaronder de credietverleening plaats vindt.

Er wordt thans een rente van 5 pCt. 's jaars berekend en bij het openen van het crediet een afsluitprovisie van 2 pCt. De aflossing is in het algemeen progressief, in dien zin, dat in een bepaald aantal jaren (7 à 15 jaar) het geheele bedrag moet worden terugbetaald. Vervroegde aflossing wordt op prijs gesteld.

Als onderpand worden de zekerheden gevraagd, die daarvoor in de eerste plaats in aanmerking komen, zooals hypotheek op de onroerende goederen, eigendomsoverdracht van de machines, verpanding van octrooien of eventueel een persoonlijke borgstelling.

In vele gevallen is het noodig nog voorwaarden te maken betreffende het achterstellen van andere schulden, het niet aangaan van bezwarende verbintenissen op langen termijn, enz.

Indien daartoe aanleiding is, kan ook een financiële reorganisatie verlangd worden, alvorens over het crediet kan worden beschikt. Overigens worden nog verschillende voorwaarden gesteld, die min of meer samenhangen met het karakter van de credietverleening. In dit verband zij het mij vergund eenige kantteekeningen te maken bij het lezenswaardige artikel van Mr. R. van Hasselt in E.-S.B. van 31 Mei jl. over de Maatschappij voor Industriefinanciering³⁾. Wij zijn er ons volkomen van bewust, dat credieten, zooals de Industriefinanciering die verstrekt, in feite kapitaalrisico dragen en dus de renumneratie daarmee in overeenstemming zou moeten zijn. Dit komt tot op zekere hoogte ook in de voorwaarden van onze credietverleening tot uitdrukking. In de meeste gevallen krijgen wij, boven de normale rente van 5 pCt. en de afsluitprovisie van 2 pCt., recht op een zeker winstaandeel, dat de debitrice aan ons verschuldigd wordt, indien bijv. op haar aandeelenkapitaal meer dan een bepaald bedrag wordt uitgekeerd. Bij kleine zaken is veelal bepaald, dat wij, indien winst wordt gemaakt, een hogere rente krijgen. Ook zijn er gevallen, waarin wij het recht hebben verkregen om ons crediet à pari om te zetten in aandeelenkapitaal. Op deze wijze meenen wij ons recht om mede te profiteren, wanneer met ons geld belangrijke winsten worden gemaakt, te kunnen effectueeren, zonder dat het vaste lasten op de betreffende onderneming legt.

Ook andere voorwaarden onzer credietverleening staan min of meer in verband met het kapitaalrisico. Zoo behouden wij ons steeds het recht voor, ons crediet direct op te zeggen, wanneer de leiding van de betreffende onderneming gewijzigd wordt. Ditzelfde recht hebben wij, wanneer de aandeelhoudersvergadering van de debitrice een hooger dividend wil uitkeeren dan wij toelaatbaar achten. Bij eigen zaken wordt voor het bedrag, dat de eigenaar voor zich privé uit de zaak mag nemen, een maximum gesteld.

Ook is, gezien den betrekkelijk langen duur van het crediet, onze relatie met de debitrice in het algemeen anders, dan bij een door liquide zekerheden gedeckt crediet op korten termijn. Onze zekerheid moet feitelijk gevonden worden in den gang van zaken van de betreffende onderneming en ons contact met de debitrice moet daarmee verband houden. Daarom hebben wij ook steeds het recht de commissarisvergaderingen van de betrokken vennootschappen bij te wonen.

Uit het bovenstaande moge blijken, dat wij zoo goed ³⁾ Zie E.-S.B. van 31 Mei jl. „Financiering op middelmatigen en langen termijn van kleine en middelgrote industrieën“, blz. 440.

mogelijk aan de, door ons ook erkende, bezwaren van Mr. Van Hasselt trachten tegemoet te komen. Deze vergeet echter een belangrijk bezwaar, dat bij ons tegen het nemen van aandelen bestaat. Onze credietverleening is in beginsel overbruggend en geen doel op zichzelf. Wij helpen, doch met de vooropgestelde bedoeling, dat, hoe jammer het ook is een goede relatie te verliezen, wij zoo gauw mogelijk moeten worden afgelost. Vervroegde aflossing is dan ook niet alleen toegestaan, doch wordt ook op prijs gesteld. Dit is echter bij het nemen van aandelen zeer moeilijk. Het zijn in het algemeen zeer incurante papieren, die men niet kwijt raakt. Afgescheiden daarvan is ook de formeele positie van den aandeelhouder een geheel andere dan die van den crediteur en al mogen wij dan ook in feite mede-ondernemer zijn, juridisch is het in den regel beter crediteur te blijven. Om deze twee redenen meen ik, dat, tenzij men de grondslagen geheel zou wijzigen, bij onze huidige industriefinanciering het nemen van aandelen uitzondering zal moeten blijven.

Verleende credieten.

Ten aanzien van de verleende credieten kan men onderscheiden:

a. de Werkfondsgaranties.

Dit zijn credieten, die door een gewone bankinstelling zijn verstrekt met garantie van den Staat (Werkfonds). De Mij. voor Ind. fin. beheert deze garanties voor den Staat. In totaal zijn er 70 van zoodanige garanties gegeven tot een bedrag van f 2.925.360 (w.o. voor motorkustvaartuigen 55 ad f 402.350). Op 1 Jan. 1939 stonden hiervan nog uit 34 tot een bedrag van f 414.165 (w.o. motorkustvaartuigen 28 ad f 142.465). Er waren dus reeds 36 (w.o. 27 motorkustvaartuigen) geheel terugbetaald, terwijl het terugbetaalde bedrag met inbegrip van de gedeeltelijke aflossingen f 2.511.195 beliep.

b. de Werkfondscredieten.

Deze zijn voorzoover zij nog uitstonden, bij de instelling van de Mij. v. Ind. fin. door deze laatste van den Staat overgenomen. In totaal waren er 14 verstrekt tot een bedrag van f 2.287.500. Op 1 Jan. 1939 stonden er nog 5 uit, tot een bedrag van f 162.000, 9 waren dus reeds geheel terugbetaald; het afgeloste bedrag was met inbegrip van de gedeeltelijke aflossingen f 2.125.500.

c. de eigen credieten van de Maatschappij voor Industriefinanciering.

Vanaf de oprichting in September 1936 heeft de Mij. v. Ind. fin. thans in totaal toegestaan 48 credieten (event. deelnemingen in het aandelenkapitaal eener onderneming) tot een bedrag van f 3.610.000 (w.o. 18 ad f 144.000 voor motorkustvaartuigen). Hiervan waren op 1 Juli 1939 4 credieten (w.o. 2 voor motorkustvaartuigen) reeds geheel terugbetaald. Het afgeloste bedrag was met inbegrip van de gedeeltelijke aflossingen f 91.481. Door de credietnemers was op 1 Juli 1939 in totaal opgenomen f 2.010.369, zoodat nog over f 1.408.150 beschikt kan worden.

Wat dit laatste bedrag betreft, moet men bedenken, dat het bouwen van een fabriek of het aanschaffen van machines dikwijls betrekkelijk geruimen tijd vordert en men uiteraard het crediet steeds zoo laat mogelijk opneemt.

In het totaal toegezegde bedrag zit een bedrag van f 650.000 aan preferente aandelen in een drietal ondernemingen, terwijl een bedrag van f 250.000 betrekking heeft op een Werkfondscrediet, dat met garantie van den Staat door de Mij. v. Ind. fin. is overgenomen. Een onderscheiding van de credieten naar het doel, waarvoor zij werden bestemd, volgt nog (zie bovenaan volgende kolom), waarbij het laatstgenoemde crediet ad f 250.000 uiteraard slechts eenmaal geteld is.

De eerste vier groepen omvatten voornamelijk het terrein, waarop de Mij. v. Industriefinanciering tegenwoordig werkzaam is, de laatste vier zijn voor het meerendeel nog uit den Werkfondstijd.

Credietverleening tot 1 Sept. 1939.

Doel	Verleende credieten	
	Aantal	Bedrag
Bouw van een nieuwe fabriek.....	11	f 1.317.000,—
Uitbr. v. d. fabricage v. e. nieuw art.	16	„ 3.166.000,—
Uitbreid. of verbetering der outillage	13	„ 747.210,—
Medewerking aan fin. reorganisatie	4	„ 710.000,—
Instandhouding der liquiditeit.....	7	f 1.790.000,—
Financiering van één bepaalde order	4	„ 193.800,—
Scheepsbouw.....	75	„ 625.350,—
Bestrijding jeugdwerkloosheid.....	1	„ 23.500,—
Totaal.....	131	f 8.572.860,—

Een enkele opmerking nog over de meening, dat „de kleine en middengroote industrie niet gediend is met ons instituut”. Wat de klein-industrie betreft, is inderdaad gebleken, dat voor het verstrekken van kleine credieten een centrale instelling als de Mij. v. Industriefinanciering minder geschikt is. Dit is dan ook in hoofdzaak de reden geweest, dat de Regeering thans gelden beschikbaar heeft gesteld om met medewerking van de Nederlandsche Middenstandsbank de zoogenaamde werktuigcredieten beneden f 5.000 te verstrekken⁴⁾. Voor de allerkleinste credieten heeft men de Borgstellingsfondsen.

Aan den anderen kant is het niet juist, dat wij de middelgroote bedrijven over het hoofd zien.

Van de 56 tot 1 Sept. 1939 verleende industrieele credieten waren er 33 van f 50.000 of minder met een gemiddelde van f 27.000, 19 van f 50.000 t/m f 300.000 met een gemiddelde van f 170.000 en 4 boven f 300.000.

Tenslotte volgt hier nog de balans van de Vennootschap per 1 Juli 1939.

Actief.

Kas, giro, bankier.....	f 11.755,—
Staat der Ned. rek. crt. saldo.....	„ 2.050.635,—
Te vorderen interest en provisie.....	„ 22.814,—
Credieten onder Staatsgarantie.....	„ 391.000,—
Credieten eigen risico.....	„ 1.322.869,—
Deelnemingen.....	„ 450.000,—
Inventaris.....	„ 1,—
Totaal.....	f 4.249.074,—

Passief.

Aandelenkapitaal.....	f 2.000.000,—
Reserve voor credieten.....	„ 30.000,—
Saldo winst 1 Jan. 1939.....	„ 2.092,—
Leeningen Staat der Nederlanden.....	„ 2.153.500,—
Te betalen onkosten en interest.....	„ 5.344,—
Personeelfonds.....	„ 2.763,—
Saldo baten en lasten le halfjaar 1939....	„ 55.375,—
Totaal.....	f 4.249.074,—

In het bovenstaande is een overzicht gegeven van de industrieele credietverleening door het Werkfonds en na 1 October 1936 door de N.V. Maatschappij voor Industriefinanciering.

Het heeft weinig zin reeds thans een critisch oordeel over de resultaten te vellen. Wel mag het tot verheugenis strekken, dat reeds een zoo groot gedeelte van het totale bedrag der verleende credieten is terugbetaald. Wanneer men daarin een aanwijzing mag zien van den goeden gang van zaken bij de betreffende ondernemingen, dan mag men voorloopig concludeeren, dat door deze credietverleening nieuwe en ruimere bestaansmogelijkheden voor het Nederlandsche volk zijn bevorderd en een blijvende werkverruiming is verkregen. De tijd zal moeten leeren, of het aandelenkapitaal van de Maatschappij voor Industriefinanciering zakelijk beschouwd rendabel genoemd zal kunnen worden. Op het oogenblik zijn er echter geen aanwijzingen, waardoor men ons het recht zou kunnen ontzeggen, daaromtrent nog zekere illusies te koesteren.

B. BÖLGER.

⁴⁾ Zie hiervoor het artikel van Mr. J. E. Foekens in E.-S.B. No. 1235 van 30 Aug. jl. „Langlopende credieten aan ambachtlieden en kleine industrieelen”.

DE BETEKENIS DER WELVAARTS-POLITIEK IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Nederlandsch-Indië kan in economisch opzicht worden onderverdeeld in twee gedeelten, t.w. de Buitengewesten en Java met Madoera. In eerstgenoemd gebied is de bevolking vrij schaarsch en bestaat nog overvloed van maagdelijken grond, terwijl door vele investeringen van uitheemsch kapitaal in cultures en mijnbedrijven het welvaartsniveau sterk gestimuleerd wordt. Daar is dus in het geheel geen sprake van overbevolking.

Geheel anders is het echter gesteld met Java en Madoera. In dat gebied is de bevolking veel dichter en neemt zij met 500.000 à 600.000 personen per jaar toe, terwijl weinig grond meer beschikbaar is. Een groote investering van kapitaal, dat uit den vreemde moest komen wegens ernstig gebrek aan eigen kapitaal, is daar daarom noodzakelijk geweest om een ernstige overbevolking te voorkomen. Het is dan ook begrijpelijk, dat het grootendeels opdrogen van den stroom van buitenlandsch kapitaal, welk verschijnsel zich sinds een tiental jaren voordoet, het bevolkingsprobleem op Java en Madoera weer acuut maakte.

Vermindering van de toestrooming van uitheemsch kapitaal.

Het jaar 1929 is een keerpunt geweest in de ontwikkeling van de investering van uitheemsch kapitaal in Indië. De op het eind van dat jaar uitgebroken crisis luidde een zeer ernstige depressie in, welke, behoudens een korte onderbreking in 1936 en 1937, ook nu nog heerscht. Een van de voornaamste redenen van het thans nog voortduren van dezen toestand is ongetwijfeld gelegen in de groote onzekerheid op internationaal politiek gebied, die de ondernemers van het doen van investeringen afschrikt.

Voor Nederlandsch-Indië ligt de oorzaak echter toch nog dieper. De internationale economische ontwikkeling heeft er toe geleid, dat de meeste cultures, waarvoor het uitheemsche kapitaal zich interesseerde (de thee-, kina-, rubber- en suikercultures), alsmede de tinmijnbouw aan een productiebeperking werden onderworpen, zoodat op dit gebied niet veel nieuwe investeringen meer kunnen worden gedaan. Daarmede is het kanaal, waardoor de belegging van het uitheemsche kapitaal placht te geschieden, grootendeels verstopt geraakt. Deze factor is van veel ernstiger karakter dan de hooger genoemde, omdat hij van structureelen aard is, terwijl het zich bovendien laat aanzien, dat — wegens de moeilijkheid om nieuwe belangrijke beleggingsterreinen te vinden — zijn invloed lang zal doorwerken.

Vorenbedoelde ontwikkeling is, zooals gezegd, zeer ongunstig voor Java en Madoera, omdat de bevolking er op zeer sterke wijze blijft toenemen en de gevolgen van deze toeneming thans niet meer, zooals weleer, door omvangrijke investering van uitheemsch kapitaal voor een groot deel kunnen worden geneutraliseerd.

Zooals te begrijpen is, heeft deze toestand in Nederlandsch-Indië reeds in ruimen kring de aandacht getrokken en heeft het niet ontbroken aan plannen om daarin verbetering te brengen.

Particuliere investering in nieuwe objecten.

Het ligt voor de hand, dat men tracht nieuwe objecten te vinden voor kapitaalsbelegging, doch deze liggen allerminst voor het grijpen. Naar nieuwe cultures (tabak (voor sigaretten), katoen, zijde, vlas, jute, roselle, derris, houtolie, enz.) wordt naarstig gezocht, doch resultaten, die groote investeringsperspectieven openen, kunnen eventueel eerst later worden verkregen.

Ook wordt wel gedacht aan meerdere particuliere kapitaalsinvestering in boschexploitaties, doch deze

zijn van belang voor de Buitengewesten en niet voor Java en Madoera.

Verder zijn de eerste stappen gedaan tot industrialisatie, waartoe het uitheemsche kapitaal medewerkt. De vooruitzichten eener grootindustrie in een nog overwegend agrarisch land als Nederlandsch-Indië zijn echter nog onzeker en in elk geval zal de uitbreiding dezer industrie vooralsnog niet dan in vrij langzaam tempo kunnen geschieden. Ook zullen de gunstige resultaten voor de bevolking wegens het weinig arbeidsintensieve karakter van die kapitaalintensieve industrie voorshands beperkt blijven.

Overheids- of semi-overheidsinvesteringen in nieuwe objecten.

De omstandigheid, dat het particuliere kapitaal zich tegenwoordig in het algemeen afzijdig houdt, heeft verschillende economen op de gedachte gebracht, dat de tijd rijp zou zijn voor een overheids- of semi-overheidsinvestering op groote schaal, welke voorloopig geen winst zou behoeven te maken, dan wel voor een tijdelijke dividendgarantie van overheidswege ten behoeve van ondernemingen, die nieuwe wegen inslaan.

Op beperkte schaal is dit reeds geschied ten aanzien van een nog weinig ontgonnen gebied, t.w. Nieuw-Guinea, waar in 1938 van overheidswege een proef-cultuurbedrijf is opgericht en waarvoor f 1.2 miljoen beschikbaar is gesteld.

Hoogerbedoelde plannen gaan echter veel verder. Volgens deze zou op groote schaal kapitaal geïnvesteerd worden in nieuwe objecten, die particuliere ondernemers op eigen risico nog niet aandurven.

Ongetwijfeld zijn deze denkbeelden begrijpelijk in een tijd, dat particulier kapitaal in groote hoeveelheid aanwezig is en ongebruikt wordt gelaten, omdat daartegenover onvoldoende vraag van ondernemerszijde bestaat.

Afgezien van de mogelijkheid van haar praktische toepassing, waarop in dit verband niet verder zal worden ingegaan, mag echter niet uit het oog worden verloren, dat deze investeringen, waarbij vooral aan agrarische, boschbouwkundige en mijnbouwkundige objecten gedacht wordt, in het bijzonder aan de Buitengewesten ten goede zouden komen, terwijl Java en Madoera er de meeste behoefte aan hebben. Hieraan wordt niets afgedaan door de omstandigheid dat, zooals nader zal worden uiteengezet, tegenwoordig een niet onbelangrijke migratie van uit Java naar de Buitengewesten plaats vindt. De kolonisatie in de Buitengewesten geschiedt immers op maagdelijke gronden, die ver verwijderd zijn van de aan ondernemingen uitgegeven gronden.

Wil de overheid investeringen stimuleeren, welke in het bijzonder aan Java en Madoera ten goede komen, dan zou dat vooral moeten geschieden op het gebied der groote nijverheid. Op dit gebied wordt echter reeds een en ander gedaan en wel in dezen vorm, dat door faciliteiten bij de oprichting van bedrijven (b.v. door vrijstelling van invoerrecht op de eerste ingevoerde machines) en door het geldende stelsel van invoerrechten en contingenteringen — dat overigens in hoofdzaak voor andere doeleinden is ingesteld — de vestiging van nieuwe levensvatbare industrieën op Java wordt aangemoedigd. De vraag rijst, of men aldus op den duur niet tot betere resultaten komt dan door de oprichting van overheids- of semi-overheidsbedrijven dan wel door tijdelijk dividendgaranties van overheidswege.

Overigens zij er nogmaals op gewezen, dat de gunstige resultaten van een grootindustrie op Java eerst langzamerhand zullen kunnen worden verkregen, zoodat langs dezen weg voorloopig geen oplossing van het bevolkingsvraagstuk mogelijk is.

Noodzaak van overheidsingrijpen ter handhaving van de volkswelvaart.

In verband met de hiervoren vermelde factoren

en omdat het uitheemsche kapitaal zich in het algemeen afzijdig houdt terwijl de overheid zelf slechts in vrij beperkte mate economisch verantwoorde investeringen kan stimuleeren, blijft tenslotte slechts één oplossing over, t.w. dat de overheid als zoodanig maatregelen neemt ter handhaving van de volkswelvaart. Deze maatregelen, welke grootendeels reeds lang worden toegepast en in de toekomst met kracht zullen worden voortgezet en uitgebreid, bestaan in het tegemoetkomen aan de natuurlijke inertie der bevolking, door aan de bevolking de middelen aan de hand te doen tot handhaving van haar welvaartsniveau. Zij kunnen worden gesplitst in verbetering van de productieve werkzaamheid der bevolking en in hulp bij de overplaatsing der bevolking van dichtbevolkte naar minder dichtbevolkte gebieden van den Archipel.

Opvoering van de productieve werkzaamheid der bevolking.

Deze politiek omvat in de eerste plaats verbetering van den inheemschen landbouw. Hieraan wordt sinds de 19e eeuw door technische irrigatie veel gedaan, terwijl sinds omstreeks 1910 door den van overheidswege ingestelden landbouwvoorlichtingsdienst de werkzaamheid der inheemschen zelf wordt verbeterd. Vorenomschreven taak is hierom van zooveel betekenis, omdat Nederlandsch-Indië een overwegend agrarisch land is en de bodemcultuur, speciaal ten aanzien van voedselgewassen, weliswaar naar Oosterse opvatting intensief is, maar naar Westersch inzicht nog voor groote verbetering en dus hoogere productie vatbaar is. In tegenstelling tot Nederland heeft de wet van de afnemende meeropbrengsten zich namelijk bij den inheemschen landbouw van Nederlandsch-Indië nog niet doen gelden.

Naast vorenbedoelden maatregel, welke voor de volkswelvaart verreweg de grootste betekenis heeft, wordt veel gedaan aan stimulering van de inheemsche nijverheid door bevordering van de toepassing van technische verbeteringen. Volgens een recente berekening kunnen op deze wijze telken jare opnieuw 40.000 personen (d.w.z. arbeiders en hunne huisgenooten) aan levensonderhoud worden geholpen. Verder wordt de afzet van producten op de binnenlandsche markt bestudeerd en aangemoedigd en het credietwezen bevordert. Het credietwezen onderging reeds een belangrijke verbetering door instelling in 1904 van het Volkscredietwezen, waardoor het der bevolking gemakkelijker werd gemaakt uit handen van woekeraars te blijven, zoomede door de vaststelling in 1938 van een Woekerordonnantie (ter vervanging van een vroegere, welke in 1916 tot stand kwam) en van een Geldschietersordonnantie. Tenslotte wordt door oprichting van coöperaties ten aanzien van credietverleening, schuldbevrijding (voor zoover inheemschen onder een overmatigen schuldenlast gebukt gaan), inkoop van materialen en verkoop van producten mede getracht de bevolking te bevrijden van het overwicht van credietgevers en tusschenhandelaren.

Overheidshulp bij migratie van de bevolking.

Van groote betekenis is ook de hulp, die de overheid verleent bij het migreeren van inheemschen van dichtbevolkte gedeelten van den Archipel (speciaal Java en Madoera) naar minder bevolkte streken (verschillende gedeelten van de Buitengewesten). In 1938 migreerden ruim 32.000 personen; het aantal zal voor 1939 waarschijnlijk worden opgevoerd tot 40 à 50.000, terwijl er naar wordt gestreefd om binnen niet te langen tijd 100.000 personen per jaar te laten verhuizen. Hoeveel dit aantal, dat uit leden van jonge gezinnen bestaat, te beteekenen heeft, blijkt uit berekeningen van het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia, volgens welke een jaarlijksche migratie van 150.000 van dergelijke personen in staat zou zijn de bevolkingstoename grootendeels op te vangen.

Deze verplaatsing van een deel der bevolking zal vooral in de toekomst haar invloed doen gelden, zoodat op den duur een veel ruimere verspreiding van de bevolking over den Archipel en dus een beter evenwicht tusschen de bevolking der Buitengewesten en die op Java en Madoera zal worden verkregen dan thans bestaat.

Conclusie.

De gang van zaken is derhalve aldus, dat terwijl tot in 1929 de investering van uitheemsche kapitalen in Nederlandsch-Indië een zeer groot aandeel had in het opvangen — in het bijzonder op Java en Madoera — van de toeneming der bevolking, het zwaartepunt sindsdien meer is komen te liggen in de bevordering der volkswelvaart door de overheid. Deze situatie zal waarschijnlijk nog in afzienbaren tijd blijven voortbestaan.

Mr. D. J. HULSHOFF POL.

AANTEEKENINGEN.

De economische weerbaarheid van Frankrijk.¹⁾

Door de Septembercrisis in 1938 is, evenals elders ook in Frankrijk zoowel op het terrein der militaire defensie als op dat der economische en financieele weerbaarheid een tekort aan voorbereiding aan het licht gekomen. Sindsdien is reeds veel verbeterd, en nog steeds worden maatregelen getroffen, om, in geval van een oorlog, zoo weinig mogelijk risico te loopen, dezen door uitputting te moeten verliezen.

De regeering van Frankrijk spant al haar krachten in om een goed functioneerende industrie te waarborgen.

A. De economische weerbaarheid.

De voorraadvorming en de levensmiddelenverzorging vereischen niet veel moeite; het probleem van de productiemogelijkheid neemt meer aandacht in beslag²⁾. Het is het probleem van de productiecapaciteit, den arbeidstijd, de oprichting van nieuwe bedrijven, de productie-omschakeling, de strategisch belangrijke standplaats, e.d.

De Regeering Daladier heeft het productietempo der industrie doen versnellen, den arbeidstijd verlengd en de arbeidsdiscipline hersteld. Men tracht zooveel mogelijk de productievoorwaarden te verbeteren en een kostprijsdrukkende productie-uitbreiding onder alle omstandigheden mogelijk te maken. Tevens treft men maatregelen om de rentabiliteit der verschillende industrieën te verhoogen, o.a. door te bepalen, dat bij 45-urigen arbeidstijd niet meer de loontoeslag over de vijf extra uren betaald behoeft te worden. Deze maatregel geeft uiteraard een besparing op de arbeidskosten.

De economische herstelmaatregelen van Reynaud hebben ook voornamelijk betrekking op de verhooging van de productiviteit: afschaffing van de 40-urige werkweek; overwerkvergunning wordt op eenvoudige aanvraag verleend. De extra-betaling, die hierdoor noodzakelijk is geworden, wordt wettelijk geregeld. In verband met de grootere winsten der oorlogsindustrie is een extra-winstbelasting ingesteld. De nieuwe arbeidsverordening is er ook op ingesteld de productie te bevorderen.

Deze regeling houdt zich o.m. bezig met de inschakeling van werklozen in het bedrijfsleven. De arbeiders, die ondersteund worden, zijn verplicht ieder aanbod, dat hun tegen normaal loon gedaan wordt, aan te nemen, ook wanneer verhuizing daardoor noodzakelijk wordt. In geval van verhuizing over een afstand van meer dan 25 km, wordt een vergoeding uitgekeerd. Hiermee hoopt men de centralisatie van arbeidskrachten op te heffen, en daarmee aan

¹⁾ Dit opstel werd reeds enkele weken geleden geschreven. (Redactie).

²⁾ Volgens een artikel uit de „Neue Zürcher Zeitung“ van 30 April en 1 Mei 1939, waaraan een en ander is ontleend.

het plaatselijke gebrek aan arbeiders tegemoet te komen.

De industrieën zijn volgens het militair-economische organisatieplan in drie groepen ingedeeld. De eerste groep vormt de eigenlijke bewapeningsindustrie: staal- en ijzerindustrie, mijnbouw, electriciteitsbedrijven, wegen- en bruggenbouw, petroleumondernemingen. Deze fabrieken staan onder controle van den Staat, die voor de voorziening met grondstoffen en arbeidskrachten onder alle omstandigheden zorgdraagt.

De tweede groep omvat de bedrijven, die voor de dekking van de noodzakelijke levensbehoeften der burgerbevolking zorgen.

De derde groep bestaat uit industrieën, die volgens het militair-economische organisatieplan in noodgevallen stilgelegd kunnen worden, hetzij voor omschakeling naar de eerste of tweede groep, hetzij om arbeiders vrij te maken voor andere doeleinden.

De verplaatsing van de bewapeningsindustrie naar strategisch beter gelegen provincies alsmede de pogingen om deze industrie meer te verspreiden, namen gedurende de laatste maanden steeds in betekenis toe. Op verzoek van de Regeering zijn de industrieën, die met staatsorders belast zijn, reeds met de oprichting van nieuwe bedrijven, en de verplaatsing der oude begonnen.

Reynaud heeft dit proces trachten te bespoedigen door uitvaardiging van eenige besluiten; op 5 Januari 1939 o.a. de vergemakkelijking van de uitgifte van nieuwe obligaties op de binnenlandsche markt voor nieuw op te richten bedrijven, en ver-

laging van het registratierecht over het bedrag der kapitaalsuitbreiding bij expansie der bestaande ondernemingen.

De bekende vliegtuigmotorenfabriek Gnome & Rhône richt in de nabijheid van Saintes een reusachtige fabriek op, en het electrotechnisch bedrijf van het Thomson-Houston Concern sticht een nieuw grootbedrijf in Nevers, om de bewapeningsopdrachten te kunnen uitvoeren. In het algemeen is het hoofddoel de decentralisatie van de Parijische industrie.

De grondstoffen- en voedingsmiddelenvoorziening.

In geval van oorlog is het zaak aan grondstoffen en voedingsmiddelen geen gebrek te hebben. Daarom is men bezig oude voorraden te vernieuwen en aan te vullen, en nieuwe aan te leggen. Daar deze voorraden op den duur toch niet toereikend zullen zijn, blijven de bedrijfstakken, die de voorraden kunnen aanvullen, hetzij in het moederland, hetzij in de koloniën, steeds uitermate belangrijk.

Frankrijk kan een groote hoeveelheid belangrijke grondstoffen, o.a. rubber, mangaan, pyriet, koper, zink, chroom en fosfaat uit eigen gebied betrekken. Breekt er een oorlog uit, dan zal de invoer geschieden door middel van speciale invoercentrales.

Wat betreft de organisatie van de levensmiddelen-distributie, is de militair-economische arbeid verlicht door het feit, dat de Fransche productie het grootste deel van de behoefte kan dekken. Vooral de voorraadvorming van graan staat op den voorgrond, na de ervaring in den wereldoorlog opgedaan, waarin aan

MAANDCIJFERS.

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen. 1)

Indexcijfers van 12 aandeelengroepen der Amsterdamsche effectenbeurs. Basis 2 Januari 1929 = 100. De Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam zendt ons onderstaand overzicht:

	Banken	Kunstzijde	Industrie	Electriciteit	Handels-ondern.	Mijnbouw	Olle	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Tabak	Thee	Totale beurswaarde
Gem. '29	101.9	73.1	119.-	114.4	95.6	88.6	99.1	100.2	95.-	99.9	87.3	92.7	103.2
" '30	94.2	34.1	90.1	100.4	71.6	63.9	93.1	52.1	71.-	76.2	65.5	74.5	84.3
" '31	73.6	22.7	60.7	83.-	52.2	45.9	52.3	48.2	47.1	46.3	45.5	46.3	55.1
" '32	48.3	13.6	45.6	70.7	38.4	33.4	34.1	17.6	29.3	27.-	25.8	30.8	37.-
" '33	51.5	10.7	48.7	80.7	41.-	40.-	41.-	26.7	28.2	27.4	25.4	39.5	40.5
" '34	47.1	16.7	48.1	77.-	37.7	47.3	39.-	40.6	22.2	23.2	26.2	50.2	39.4
" '35	50.-	14.1	52.1	69.9	39.7	49.4	43.8	43.2	23.7	24.4	29.3	47.1	42.-
" '36	56.8	13.9	57.6	78.2	50.2	58.2	73.1	58.7	34.8	37.1	44.8	51.5	55.2
" '37	73.3	26.2	77.8	108.5	78.-	77.-	99.-	101.1	73.6	60.4	59.-	76.4	77.7
" '38	67.-	17.7	75.3	123.7	70.7	72.-	82.7	71.5	65.4	53.9	51.8	67.4	69.-
Jan. '38	71.1	19.2	77.1	118.7	72.5	70.1	90.8	76.-	70.7	54.5	55.1	69.8	73.-
Feb. "	71.-	18.1	78.6	119.1	71.8	71.9	88.-	72.1	68.1	52.-	56.1	68.2	72.2
Mrt. "	69.8	18.-	76.7	118.7	69.7	72.5	82.8	68.2	65.6	50.5	54.6	66.8	69.7
April "	68.1	16.5	75.4	120.6	68.2	68.9	80.7	63.9	63.6	48.8	51.7	64.4	67.7
Mei "	67.4	16.4	75.8	122.2	69.3	69.5	79.3	64.3	64.1	49.1	50.9	63.7	67.4
Juni "	64.-	16.2	75.1	124.2	68.9	71.8	79.9	64.1	62.5	51.7	49.6	64.1	66.8
Juli "	67.8	19.4	76.2	130.7	72.2	75.4	85.4	77.5	66.4	56.3	52.8	68.3	70.6
Aug. "	67.5	19.1	75.7	126.9	72.4	74.9	84.7	76.8	64.5	57.-	52.2	69.2	70.2
Sept. "	64.1	17.5	70.5	121.4	68.3	70.-	80.5	71.9	61.6	54.4	49.-	66.2	66.3
Oct. "	65.7	18.-	74.5	127.4	72.3	73.4	82.8	77.-	67.-	56.5	52.4	70.5	69.2
Nov. "	64.8	17.8	75.1	128.-	72.4	73.1	81.5	75.6	66.7	57.7	50.7	69.8	68.8
Dec. "	63.5	16.8	73.6	127.7	71.1	72.8	78.1	72.6	65.1	58.1	47.3	68.3	67.-
Jan. '39	61.3	16.1	70.3	124.8	68.-	71.6	77.3	67.9	63.4	53.9	44.8	66.4	64.8
Feb. "	59.6	15.3	69.2	122.8	65.8	67.2	76.6	64.9	60.9	51.4	43.-	63.9	63.3
Mrt. "	59.5	16.4	70.3	121.2	66.1	66.1	77.-	65.4	60.9	52.2	40.9	64.5	63.7
Apr. "	55.-	14.7	65.1	108.7	61.9	60.1	71.2	57.6	57.2	49.7	34.6	61.3	58.8
Mei "	57.6	15.8	67.9	116.7	65.4	65.-	74.5	59.7	60.6	53.9	34.4	61.4	61.6
Juni "	57.9	15.7	69.7	120.8	63.8	64.9	76.4	60.8	59.-	54.-	36.2	62.-	62.6
Juli "	56.4	15.4	67.6	121.1	62.3	63.5	74.6	58.6	56.9	51.6	33.1	60.1	60.8
Aug. "	56.-	15.1	67.3	120.9	62.1	62.7	73.2	59.4	56.9	50.6	32.-	59.3	60.1

Indexcijfer der totale beurswaarde 2 Januari 1939 f 3.794.681.000 = 100.

4 Jan. 100.1	1 Feb. 93.7	1 Mrt. 96.4	5 Apr. 89.9	3 Mei 88.7	7 Juni 94.9	5 Juli 89.-	2 Aug. 90.8
11 " 97.6	8 " 93.7	8 " 97.7	12 " 85.5	10 " 91.5	14 " 92.7	12 " 89.1	9 " 89.9
18 " 95.5	15 " 93.3	15 " 95.9	19 " 84.-	17 " 90.3	21 " 92.1	19 " 89.9	16 " 89.2
25 " 90.2	22 " 93.4	22 " 90.1	26 " 87.7	24 " 90.7	28 " 90.1	26 " 90.8	23 " 85.7
		29 " 90.2		31 " 93.6		30 " 88.1	

1) Men zie voor de toelichting op dit overzicht het nummer van E.-S.B. van 12 Febr. 1936, blz. 120.

Nadruk verboden.

Frankrijk op een kritiek moment het gevaar van een hongersnood voor oogen stond.

Hierin zal de verklaring liggen van de overeenkomst, die Frankrijk met Roemenië en Zuid-Slavië heeft aangegaan, betreffende de levering van maïs.

De mobilisatie der arbeidskrachten.

Het probleem, hoe het menschenmateriaal te vinden voor de opgevoerde productie, met instandhouding van het leger, kost der Regeering heel wat hoofdbrekens. Waarschijnlijk zullen de oudere lichteningen daarvoor worden bestemd, terwijl vrouwen beschikbaar gesteld zullen worden voor hulpdiensten en de passieve luchtverdediging.

De meeste zorg geeft de arbeidsvoorziening in de bewapeningsindustrie; hier heerscht nl. een uitgesproken gebrek aan geschoolde arbeiders. De oorsprong van de ondersteunde werklozen is een maatstaf voor den graad van bruikbaarheid. In het district Parijs zijn meer dan 25 pCt. der werklozen boven de 60 jaar en ruim 45 pCt. boven de 50 jaar. De invloed van het verlies aan menschen in den oorlog 1914—18 doet zich hierbij ook gevoelen.

Uit het tekort aan geschoolde arbeiders is te verklaren, dat de door de vakvereniging voorgestelde werkdag met drie ploegen, ieder van 8 uur, in de bewapeningsindustrie moest mislukken. Den eenigen uitweg bood de invoering van overwerk, dus een verlenging van den arbeidstijd, waarvoor de Regeering Daladier, zooals uit de publicatie der decreten blijkt, reeds gezorgd heeft.

Behalve het inschakelen der oudere lichteningen en het beroep op de vrouwen, komen nog twee methoden in aanmerking, nl. het beroep op de bewoners van Fransche koloniale gebieden en op de in Frankrijk aanwezige buitenlanders.

Indien de zeeverbinding tusschen Frankrijk en Noord-Afrika niet te zeer belemmerd wordt, zal de hulp van de „overzeesche Franschen” zeer wel te verkrijgen zijn.

Ook op de aanwezige vreemdelingen zal Frankrijk waarschijnlijk niet vergeefs een beroep doen; van de ongeveer 4 miljoen vreemdelingen is het aantal politieke vluchtelingen en staatlozen zeer groot.

De aantrekking van buitenlandsche arbeidskrach-

ten zal de gaten gedeeltelijk opvullen. De onlangs getroffen regeling t.a.v. de vraag naar buitenlandsche arbeidskrachten bevat dan ook de mogelijkheid tot requisitie, resp. mobilisatie daarvan.

De olievoorziening.

Afgezien van de voorziening met Mosoel-olie, doet Frankrijk alle mogelijke moeite nieuwe bronnen te vinden, o.a. door deelneming in oliemaatschappijen (o.a. in Iran), of door de productie zelf ter hand te nemen (Marokko). Ook spant men alle krachten in om in eigen land olie aan te boren, waarmede men — blijkens een recent courantenbericht — onlangs in het departement Ariège succes heeft gehad³⁾.

De tegenwoordige invoer komt vnl. uit Irak. Daarnaast heeft de Regeering met Roemenië een contract afgesloten t.a.v. de levering van olie en olieproducten. Overeengekomen is de afneming van 700.000 ton olie en van 400.000 ton olieproducten, met een totale waarde van 500 miljoen Francs, welke gebruikt zullen worden voor de betaling van oorlogsmateriaal, dat Frankrijk aan Roemenië heeft geleverd.

Van belang is, dat Frankrijk in 1938 groote olieraffinerijen heeft gebouwd, met een jaarlijksche capaciteit van 6 miljoen ton, waarvan de bedrijfstechische structuur aan het oorlogsverbruik is aangepast. Militair-economisch gezien, was de belangrijkste opgave de ophooping van geweldige voorraden van ruwe olie. De grootte der opslaggelegenheden van olie en benzine is sedert den oorlog 1914—1918 volgens een bepaald plan uitgebreid; in 1936 was de inhoud der beschikbare tankinstallaties 3.5 miljoen ton. Door voortdurende uitbreiding zal de inhoud nu wel 5 miljoen ton bedragen. Natuurlijk zijn maatregelen getroffen om deze tankstations in oorlogstijd te beschermen: de importeurs zijn verplicht een deel van de ingevoerde olieproducten in aangelegde ondergrondse plaatsen te bewaren; de bovengrondse zijn alle door afweergeschut beschermd.

Met de uitbreiding der tankstations is gepaard gegaan een uitbreiding der tankvloot. Deze bedroeg in 1926, 1936 en 1938 resp. 261.000, 400.000 en 521.000 ton, terwijl medio 1939 nog 32.000 ton in aanbouw was.

³⁾ Zie in dit verband „Het zoeken naar olie in Europa” in E.-S.B. No. 1233, d.d. 16 Augustus jl. blz. 623.

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	27 Aug.-2 Sep. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	27 Aug.-2 Sep. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	1939	1938
Tarwe	22.319	562.590	781.340	—	47.989	5.295	610.579	786.635
Rogge	1.458	134.478	131.951	—	1.700	—	136.178	131.951
Boekweit	300	11.621	12.578	—	—	—	11.621	12.578
Maïs	325	467.925	849.322	1.250	63.003	66.623	530.928	915.945
Gerst	17.372	212.217	280.408	—	11.514	11.504	223.731	291.912
Haver	3.453	152.003	131.845	—	2.360	8.312	154.363	140.157
Lijnzaad	600	123.997	118.886	5.687	208.968	160.749	332.965	279.635
Lijnkoek	1.750	54.547	40.677	—	150	125	54.697	40.802
Tarwemeel	240	43.397	39.672	—	5.446	8.710	48.843	48.382
Audere meelsoorten	1.495	18.187	21.793	—	4.314	3.779	22.501	25.572

Noot bij groothandelsprijzen. (Zie blz. 668/669)

¹⁾ *Tarwe*: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1936 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 23 Aug. 1937—19 Juni 1938 La Plata; van 19 Juni—15 Aug. 1938 Bahia Blanca; van 15 Aug.—5 Sept. 1938. Hardwinter No. 2. Van 5—12 Sept. 1938 Hardwinter No. 1. Tot 23 Nov. 1938 80 kg Zuid-Russische.

Rogge: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata. Van 25 Oct. 1937—20 Maart 1939 74 kg Russische.

Gerst: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr.

1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64/5 kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3; van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata; van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata; van 23 Aug. 1937—1 Jan. 1938 64/65 kg Russische; van 1 Jan. 1938—31 Jan. 1938 65/6 kg Russische. Van 31 Jan. 1938—7 Juni 1938 64/65 kg Russische. Van 7 Juni 1938—20 Maart 1939 64/65 kg Amer. No. 3. Van 20 Maart 1939—4 Sept. 1939 64/65 kg La Plata.

Maïs: Tot Jan. 1937 2000 kg La Plata. Van Jan. 1937—4 Sept. 1939 Amer. Mixed No. 2.

Lijnzaad: Vanaf 1 Jan. 1938 per 1000 kg tevoren per 1960 kg. De vroegere prijzen werden herleid op basis van 1000 kg.

Benzine: Tot 11 Juli 1939 Gulf Exp. 64/66° 375 EP.

Ten aanzien van de vliegtuigbenzine zijn premies vastgesteld voor raffinaderijen, welke een betere kwaliteit maken dan vastgesteld is. Mede hierdoor is de oktaanverhouding toegenomen, waardoor de kracht der motoren met ongeveer 30 pCt. is vermeerderd. De minimumproductie van vliegtuigbenzine wordt op 30.000 ton per jaar geschat.

Evenals in Italië en Duitschland zijn ook in Frankrijk pogingen gedaan synthetische benzine te maken; er is zelfs een productieschema voor opgesteld. In 1936 werd 20.000 ton geproduceerd. Men is van plan de productie-capaciteit op 230.000 ton te brengen. Als eersten maatregel van verderen uitbouw overwoog men nog onlangs den bouw van een fabriek met een capaciteit van 70.000 ton per jaar.

Niettegenstaande deze maatregelen zal Frankrijk steeds aangewezen blijven op invoer. De legerleiding moet er derhalve zorg voor dragen, in geval van oorlog, den toevoer regelmatig door te laten gaan, zoowel door bescherming van het productiegebied als van de vervoerslijnen.

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

Table with columns for cities (Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Middelburg, Rotterdam, Zwolle) and interest rates for years 1933-1938.

Table with columns for months (Jan. to Dec.) and interest rates for years 1938 and 1939.

- 1) Bijzonder geval, geen maatstaf.
2) Door bijzondere omstandigheden.
3) Enkele hypotheeken à 4 0/0.
4) Voor hypotheeken op gebouwen 4 0/0; voor hypotheeken op landerijen 3 1/2 0/0.
5) Voor hypotheeken op gebouwen deels 4 0/0, deels 3 1/2 0/0; voor hypotheeken op landerijen 3 1/2 0/0.

Nadruk verboden

ONTVANGEN BOEKEN EN STATISTIEKEN.

Boeken.

Survey of experiences in profit sharing and possibilities of incentive taxation. Report of the subcommittee on finance to the United States Senate. (Washington 1939; United States Government Printing Office).

Statistieken.

Aperçu de la démographie des divers pays du monde 1929—1936. Uitgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek. ('s-Gravenhage 1939; Prijs f 8).

Hoeveel belasting betaal ik over 1939/1940? Uitgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek. ('s-Gravenhage 1939; N.V. Drukkerij Albani. Prijs f 1.10).

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTOS.

Table of bank discount rates for various cities and currencies, including Amsterdam, London, Berlin, and others.

1) 1 1/2 % bankwissels i. z. verk. Belgische prod. in het buitenland.

OPEN MARKT.

Table of open market rates for various currencies and locations (Amsterdam, Londen, Berlijn, etc.) for different months in 1939.

1) Koers van 1 Sept. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

2) Koers van 1 Sept.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates for various locations (New York, Londen, Berlijn, Parijs, Brussel, Batavia) for different dates in 1939.

Table of exchange rates for various locations (Zwitserland, Praag, Boekarest, Milaan, Madrid) for different dates in 1939.

Table of exchange rates for various locations (Stockholm, Kopenhagen, Oslo, Helsingfors, Buenos Aires, Montreal) for different dates in 1939.

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates for New York for various locations (Londen, Parijs, Berlijn, Amsterdam) for different dates in 1939.

Main table with columns for various commodities: GERST, MAIS, ROGGE, TARWE, BURMA RIJST, BOTER, KAAS, EIEREN. Includes sub-headers for 'VOEDINGS- EN GENOTMIDDELEN' and 'VOEDINGS- EN GENOTMIDDELEN'.

*) In verband met den internationalen toestand geen notering.

Table with columns for KATOEN, AUSTRALISCHE WOL, JAPAN, ZIJDE, RUBBER. Includes sub-headers for 'KATOEN', 'AUSTRALISCHE WOL', 'JAPAN, ZIJDE', 'RUBBER'.

a) Notering van 31 Augustus. b) Notering van 2 September. c) Notering van 1 September.

Table with columns for KOPER, LOOD, TIN, IJZER, GIETERIJ-IJZER, ZINK, ZILVER. Includes sub-headers for 'KOPER', 'LOOD', 'TIN', 'IJZER', 'GIETERIJ-IJZER', 'ZINK', 'ZILVER'.

